

סובר כנראה שגם אשה חייבת בקריאה וז"ל
בסי' תרפ"ט:

"ונשים נמי חייבות בקריאתה, ופירש"י שמוציאות
לאנשים ידי חובתן, ובה"ג כתב: אנ"ג שחייבות
במקרא מגילה אין מוציאות לאנשים".

נמצא איפוא שלדעת הרמב"ם אשה מוציאה
אפילו איש, וכן דעת הטור, ובדעת הבה"ג הוא
סובר שאשה מוציאה אשה. וא"כ לא מצינו
למישהו מהראשונים הסובר שאשה אינה
מוציאה אשה. ומשום כך נראה שגם את עצמה
מוציאה.]

בכל זאת אינה דומה מגילה גזולה ללולב הגזול.
לולב טעון נטילה ונענוע בגופו, ומאחר וגופו גזול
אינו יוצא י"ח בנטילתו ונענועו. משא"כ מגילה
אין צורך לגעת בה, יש רק צורך לקרוא ממנה,
ואם כן אינו יוצא בחפצא של המגילה, ומשום
כך אנ"פ שהיא גזולה יוצא בה (ועיין ב"י סי'
תקפ"ו).

עכ"פ לדעת הב"י גם איש יוצא רק בשמיעה
וא"כ אין נפ"מ בין איש לאשה. שניהם יוצאים
בשמיעה. והטור, הסובר שאיש חייב בקריאה

סימן קו

קריאת מגילה מבעוד יום

דומיה ל"י, א"כ החיוב הוא בלילה דוקא ולא
מבעוד יום. ולענ"ד כמה תשובות בדבר:

1. במס' מגילה (ר"א):

"אריב"ל: חייב אדם לקרות המגילה בלילה
ולשנותה ביום, שנא' 'א-לקי אקרא יומם ולא
תענה ולילה לא דומיה ל"י. ובהמשך הגמ':
"א"ר חלבו אמר עולא ביראה, חייב אדם לקרוא
את המגילה בלילה שנא': למען יזמרך כבוד ולא
ידום, ה' אלקי לעולם אודך".

ופרש רש"י: יזמרך כבוד - ביום ולא ידום -
בלילה. וא"כ לפי ר' חלבו אין מקור מפורש
לקריאת לילה דוקא, אלא שמצוה להודות לה'
ולפרסם את הנס כל הזמן ללא הפסק, וא"כ
אפשר לדעתו גם מבעו"י. אלא שהשאלה היא
האם קודם הלילה הוא בכלל פורים, וע"ז י"ל
דמצינו בכמה מצוות שאפשר לקיימן גם
מפלה"מ ואילך, כמו ק"ש לר' יהודה, קידוש
היום לכו"ע, הדלקת נ"ח ועוד. וא"כ אין זה דין
בלילה דוקא.

2. גם לריב"ל אין המדובר בקריאת המגילה.
אדרבה, לפי פשוטו הפסוק עוסק בזעקה ותפילה

ראשי פרקים

שאלה

- א. חובת הקריאה בלילה
  - ב. מצוות הקבועות לזמן א"א להקדימן
  - ג. גדר המצוה קובע אם אפשר להקדים זמנה
  - ד. הדלקת נר חנוכה קודם חשכה
- מסקנה

שאלה*

בגלל התקפות הטילים על א"י ובפרט על העיר
רמת גן, נהגו בתי כנסת רבים להתפלל ערבית
לפני חשיכה, כדי שהמתפללים יוכלו להספיק
להגיע לביתם לפני רדת החשיכה. ונשאלה
השאלה מה יהיה על קריאת המגילה?

א. חובת הקריאה בלילה

בשו"ע סי' תרצ"ב פ' המחבר שבשעה"ד מותר
לקרוא את המגילה מפלג המנחה, ומקורו
בתרוה"ד. והפר"ח השיג עליו שהרי המקור
לקריאת המגילה בלילה הוא הפסוק "ולילה ולא

קדושת החג ולא מדין יום חמישה עשר בתשרי? ואפ"ל שמכיון שא"א לקיים מצות סוכה מבעוד יום, א"א גם לקדש מבעוד יום, ואפילו אם יקדש מבעוד יום בסוכה לא יוכל לקיים בכך מצות סוכה, כי לענין זה הוקש ליל סוכות לליל פסח. וכשם שא"א לאכול מצה מבעוד יום, כך גם א"א לשבת בסוכה מבעוד יום. ואין לומר שיקדש את החג בלי סוכה, שזה לא מסתבר שיקדש את חג הסוכות במקום סעודה במקום שבו א"א לסעוד בחג בסוכות. ולפ"ז מצות הכזית הראשון בליל סוכות הוא מדין סוכות ולא מדין פת, אלא ששיעורה וחיובה הוקש למצה. אולם דון מינה ואוקי באתרה שמצות אכילת כזית פת בלילה הראשון היא מדין סוכה, ונפ"מ כשא"א לקיים מצות סוכה כהלכתה. וכבר האריכו האחרונים בדבר זה.

אך עדיין ק' מהתוס' בכתובות (מ"ז א' ד"ה דמסר), שאיסור מלאכה חל בתוספת יו"ט ואילו מצות שמחה לא חלה אלא ביו"ט עצמו. ולד' ה"מאיר לעולם" הרי מצות שמחה נוהגת כל היום ולכן היא צריכה לחול גם קודם היום? וע"כ יש לחלק בין מלאכה לבין שמחה. איסור מלאכה אדם יכול להחיל על עצמו לפני החג, אולם מצות שמחה אינה תלויה באופן אישי בכל אחד ואחד. היא מצוה הנובעת מעצם החג ואין ביכולתו של כל אדם להתחיל לשמוח מתי שרוצה. "ושמחת בחגך" נאמר, "נגילה ונשמחה בך", בזמן שנקבע ע"י הקב"ה ולא על ידינו.

ג. גדר המצוה קובע אם אפשר להקדים זמנה

ולפ"ז הדבר תלוי בהלכותיו המיוחדות של כל חג וחג. בקידוש, ההלכה היא שמצוה לכבד את השבת בדברים בכניסתו או קצת קודם לכן, כמש"כ הרמב"ם בהל' שבת פכ"ט. כיבוד בדברים יכול להיעשות גם לפני השבת, לכבוד שבת. וכן תוספת שבת, למ"ד תוספת שבת דאורייתא, כל אדם יכול לקבל ע"ע תוספת. אך גם למ"ד שהיא מדרבנן, קים להו לרבנן שאפשר לקבל שבת לפני כניסתה, כי התורה עצמה

ולא בקריאת המגילה. וצ"ל שאין כאן אלא אסמכתא בעלמא, וכוונת ריב"ל היא להקיש את דברי הצומות וזעקתם להודאה על הנס ע"י קריאת המגילה. וכמו שהתפילות הן ביום ובלילה, כך גם ההודאה צריכה להיות ביום ובלילה, אך אין זו הלכה הקשורה ללילה דוקא. (עיין מאמרו של הגר"ד סולוביצ'יק "בערב ילן בני ולבקר רינה" מפורים תשנ"א, "הצופה" ט"ו אדר).

3. עי"ש בתוס' שעיקר החיוב הוא ביום. וכן מוכח מהמשנה להלן כ' א'. ועיין טו"א שהפס' שהביא ריב"ל אינו אלא אסמכתא בעלמא. ולענ"ד י"ל עוד שלפי הגמ' בדף י"ד א' למ"ד שקריאת המגילה היא במקום הלל, הרי אין הלל אלא ביום. וכן כתב בנוב"י (מה"ק סי' מ"א). וא"כ התקנה לקרוא מגילה בלילה אינה מיסודם של מרדכי ואסתר, אלא תקנת חז"ל, וע"כ הפסוק אינו אלא אסמכתא בעלמא.

ב. מצוות הקבועות לזמן א"א להקדימן

ב"המאיר לעולם" (ח"א סי' כ"ה), דן בשאלה אימתי אפשר להקדים ולקיים מצוה מבעוד יום, ואימתי א"א לקיימה אלא בלילה. והוא חילק עפ"י הרש"ל בתשובה ס"ח בין תוספת שבת שאפשר להמשיכה לפני שבת, כי היא המשכה של קדושת השבת, וזו נוהגת כל השבת כולה ואינה תלויה בזמן ידוע, ביום או בלילה, וכן קידוש תלוי בקדושת השבת, לבין הגדה ש"פ שהיא תלויה בלילה דוקא, וכן ק"ש לדין. ועי"ש שכל דבר התלוי בזמן מוגדר, כגון יום או לילה א"א להקדימו, ורק בשבת אפשר להקדים את קדושת השבת, כי לקדושת השבת אין זמן מוגדר אלא כל השבת זמנה.

ולענ"ד ילה"ק על דבריו מכמה מקומות. למשל בסוכות נפסק בסי' תרל"ט ס"ג בהג"ה שא"א לקדש מבעוד יום. אמנם י"ל דהוקש ליל ט"ו בתשרי לליל ט"ו בניסן. אולם זהו רק לענין הכזית הראשון. אך קדו"ה נוהג כל חג סוכות, ומי שלא קידש בלילה יקדש ביום, וא"כ מדוע א"א לקדש מבעוד יום? והרי קידוש הוא מדין

מבעוד יום, אלא ע"כ מפלג המנחה אפשר לקיים את המצוה. וק' הרי זה עוד לפני הזמן, ובחנוכה אי"ל מש"כ לענין פורים? ואפ"ל בדוחק, שאע"פ שהדלקה עושה מצוה, מ"מ לכתחילה צריך לשים שמן ולהדליק באופן שיהיה ראוי להדלקה חצי שעה אחרי חשכה. ואם לא שם שמן בשיעור הראוי לא יצא י"ח. נמצא שאמנם ההדלקה עושה מצוה, אולם זו מצוה שמטרתה שהנר יאיר בזמן ולכן ממהותה של ההדלקה שהיא אינה עצם המצוה אלא מעין הכשר מצוה. אלא שכך חייבנו חז"ל להקפיד על ההכשר לא פחות ואולי יותר מאשר על הארת הנר. ולכן יש מקום להדליק גם לפני כן אם הנר ימשיך לדלוך בזמנו.

ויתכן שהדבר תלוי בטעם של הדלקה עושה מצוה, כי י"ל שלמדו זאת מנרות שבמקדש, שגם שם הטבת הנרות שהיא דומה להכשר מצוה חמורה יותר מהדלקת הנר, לדעת הרמב"ם (הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ז), שהטבת הנרות בכהנים דוקא והדלקה כשרה גם בזר. (ועיין ח' ר"ח הלוי שם שלמרות שקיום המצוה הוא ההארה במקדש בכל זאת מצות הכהן היא בהטבה).

טעם אחר, שהרי הנרות שבמקדש דלקו ע"י נס, והחשמונאים רק טרחו לעשות את כל ההשתדלות שהנרות ידלקו, אולם הארת הנרות עצמה נעשתה ע"י נס. ולכן גם חז"ל קבעו שעיקר המצוה תהיה ההשתדלות ולא עצם ההארה. א"כ מכיון שכך תיקנו, שמצוה זו תיעשה ע"י הכשר מצוה, פתחו פתח להדלקה לפני הזמן, ושהעיקר שהנר ידלוך בזמן.

מיהו בלא"ה נראה שר חנוכה שאני שהרי חיובו גם בשבת, ובשבת בע"כ חייבים להדליק לפני השקיעה, וע"כ כך היתה התקנה ולמדו אפשר משאי אפשר. ולכן גם ביום חול מותר להדליק מבעוד יום. אך במגילה יתכן שהתקנה היתה בלילה דוקא. אך לפי מה שכתבנו בשם הט"א והנוב"י שקריאת הלילה אינה מעיקר הדין אלא תוספת מדרבנן, וא"כ אין מקור מפורש לכך שצריך לקרוא בלילה דוקא, ומכיון

אמרה להתכונן לשבת כבר מיום א' מחד בשבת לשב"י. וכמש"כ הרמב"ן עה"ת (פר' יתרו) שגם להלל הזקן, מעיקר הדין צריך להכין מיום א'. ועי' ביאור הגר"א (סי' תקכ"ט ס"ק ה') שכבוד הוא לפני שבת וי"ט, ועונג הוא בשבת עצמה. וממילא גם בכל יו"ט. אם איסור המלאכה ביו"ט שהוא כמו בשבת (חוץ מא"ג) אפשר להתחיל לפני כן. אך מצוות המיוחדות ליו"ט, כגון שמחה, א"א לשמוח באמת לפני יו"ט. ולפי"ז גם קידוש יו"ט שנלמד מדין קידוש בשבת אפשר להקדימו מפלג המנחה, חוץ מליל פסח, שהכוס על הקידוש הוא כוס א' מארבע כוסות, וזה א"א אלא בלילה. וכן בסוכות בגלל הסוכה וכנ"ל. (וצ"ע מי שאין לו סוכה אם יכול לקדש בסוכות לפני יו"ט כמו בכל יו"ט אחר).

ולפי"ז בפורים אמנם אינו כיו"ט לענין תוספת, ומצותו אינה אלא ביום י"ד אדר עצמו בלבד. אך זהו הזמן העיקרי, אולם גם כל החודש עומד בסימנו של הפורים, כי הפור היה על החודש והחודש הוא שנהפך מאבל ליו"ט. ולכן נפסק להלכה בשו"ע (סי' תרפ"ח ס"ז) שמי שיוצא לדרך יכול לקרות מגילה מר"ח, אמנם בלא ברכה, אך יש כאן חיוב קלוש. ובפרט ב"א י"ב וי"ג שבני הכפרים קורין בהם. לכן נראה שגם מפלג המנחה אפשר כבר לקרוא מגילה, משום שפלג המנחה נחשב כבר ללילה להרבה הלכות, כגון לתוס' שבת ולק"ש לר"י, ויתכן שגם לענין קריאת מגילה י"ל שמפלג המנחה כבר מתחיל זמנה. ובפרט י"ל ש"ג יום קהילה לכל הוא כמבואר במגילה (ב' א'). וכ"כ ה"מאירי" בריש מגילה שמכיון ש"ג יום קהילה לכל, סמכו על כך להקל למעוברות ויולדות לקרוא להם מגילה ב"ג.

ד. הדלקת נר חנוכה קודם חשכה

והנה בשו"ע (סי' תרע"ב ס"א) נפסק שגם בחנוכה אפשר בשעה"ד להדליק מפה"מ, בתנאי שהנרות ימשיכו לדלוך חצי שעה אחרי חשכה. והרי קי"ל שהדלקה עושה מצוה, וא"א להדליק

מסקנה שרתוה"ד סובר שמותר לקרוא מבעוד יום יש לסמוך בשעה"ד על תרוה"ד בדבר שהוא רק ספיקא דרבנן.
 בשעת דחק גדולה מאד מותר לקרוא מגילה מפלג המנחה.

סימן קז

מתנות לאביונים

הנאה לידיה קא משעביד נפשיה, האי איתתא נמי אע"ג דלא מטי הנאה לידה קא משעבדא ומקניא נפשה.

הילך מנה והתקדשי לפלוני – מקודשת מדין עבד כנעני. עבד כנעני – לאו אע"ג דלא קא חסר ולא מידי קא קני נפשיה, האי גברא נמי אע"ג דלא קא חסר ולא מידי קא קני להאי איתתא".

למדנו מכאן שאדם אחר יכול לשלם מכיסו עבור מישהו, והדבר נחשב כאילו אותו מישהו שילם מכיסו. אף כאן י"ל שהנותן את המתנות לאביונים בפורים, גם אם נותנם משלו, מוציא את חברי הכפר מדין עבד כנעני. על אחת כמה וכמה שקופת הגמ"ח נתנה לו כסף בשם חברי הכפר לשם כך, ומכיון שהכסף ניתן לשם חברי הכפר ועל דעתם, הם נעשו ערבים ונשתעבדו לקופת הגמ"ח לפרוע לה את החוב. ונמצא שיש כאן גם דין ערב לחברי הכפר שהתחייבו, וגם דין עבד כנעני, כלפי האביונים שקיבלו בשם חברי הכפר את מתנותיהם. ומצינו שם בגמ' אפשרות של שני הדינים הללו יחד, ערב וגם עבד כנעני. "תן מנה לפלוני ואקדש אני לו - מקודשת מדין שניהם"... (עיי"ש).

אלא שצ"ע אם דבר זה יועיל לפטור אותם ממתנות לאביונים. כי חיובם בהלואה מדין ערב נעשה מיד, כאשר הם ממנים את קופת הגמ"ח לשלם לנאמן, או לכל המאוחר כאשר קופת הגמ"ח מעבירה את הכסף לנאמן, אז חברי הכפר נעשים ערבים וכאילו לוו באותה שעה. ומה שהם מחזירים לקופה בפורים זהו רק כדי למלא את הקופה שהתרוקנה, אך בעצם יצאו

ראשי פרקים

שאלה

תשובה

- א. דין עבד כנעני
  - ב. המצוה לתת או לקבל
  - ג. גדרי מצות צדקה
  - ד. מצות מתנות לאביונים
- מסקנה

שאלה

בכפרנו ב"ה אין אביונים, וא"א לקיים מצות מתנות לאביונים בפורים באדם מקומי. בעיר רחוקה יש אדם נאמן המכיר אביונים אמיתיים והוא מוכן למסור את המתנות לאביונים בפורים עצמו. אלא שהעיר רחוקה וקשה להגיע אליה בפורים עצמו. הועלתה הצעה שקופת הגמ"ח של הכפר תעביר לחשבוננו של אותו נאמן סכום כסף ידוע עוד לפני פורים, ובפורים היא תגבה מחברי הכפר את המתנות לאביונים שכל חבר יתן לקופה.

האם אפשר לקיים את מצות מתנות לאביונים בדרך זו, בה הנותן לא נתן ישירות לאביון והאביון לא קיבל ישירות מהנותן?

א. דין עבד כנעני

ב. בקידושיין (ו' א):

"אמר רבא תן מנה לפלוני ואקדש אני לך – מקודשת מדין ערב. ערב – לאו אע"ג דלא מטי